

MAKTABLARDA INGLIZ TILINI O‘RGATISHDA INTERFAOL METODLARDAN FOYDALANISH

G‘ofurova Xonzodabegim Axadjon qizi

Qo‘qon Davlat Universiteti Xorijiy til va adabiyoti Ingliz tili yo‘nalishi

1-bosqich talabasi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada, maktablarda ingliz tili ta‘limini zamonaviy o‘qitish usullarining xilma-xilligini o‘rganib chiqadi, u o‘zgaruvchan ta‘limni rivojlantirishga intilishda texnologiya, o‘quvchilarga yo‘naltirilgan yondashuvlar, kommunikativ til o‘rgatish strategiyalari, loyihaga asoslangan ta‘lim, multimodal resurslar va madaniy kompetentsiyalarning integratsiyasi haqida fikr yuritiladi.*

Bundan tashqari maktablarda hozirda ingliz tilining oqitilishi va dars jarayonini olib borilishi haqida ham to‘xtalib otilgan.

Kalit so‘zlar: *mustaqil ta‘lim; ko‘nikma; bo‘ljak huquqshunoslar; tilni bilishning umumyevropa kompetensiyasi; o‘rganish; o‘rgatish; baholash; sotsiolingvistik kompetentlik; me‘yoriy talablar; tahlil; tavsiya.*

KIRISH

Til asosiy aloqa vositasidir, usiz inson jamiyatining borligi va rivojlanishini tasavvur qilish qiyin. Bugungi kunda bizning dunyomizda ijtimoiy munosabatlarda katta o‘zgarishlar bo‘layotgan bir pallada aloqa axborot vositalari (axborot texnologiyalari) o‘quvchilarning kommunikativ malakasini oshirishni talab qiladi, ular muloqotning boshqa ishtirokchilari bilan o‘zaro muloqot qilish jarayonida turli vaziyatlarda fikrlarni almashishi, til va so‘zlashuv normalarini to‘g‘ri ishlatishi taqazo etadi. Bunday sharoitda, xorijiy tilning asosiy maqsadi kommunikativ qobiliyatni shakllantirishdir, ya‘ni chet tilida shaxslararo va madaniyatlararo muloqotni amalga oshirishni talab etiladi. Maktab ta‘limining ushbu bosqichida pedagogik jarayonning deyarli barcha qirralarini qamrab oladigan muhim o‘zgarishlar mavjud.

ASOSIY QISM

Bugungi kunda mamlakatimizda ingliz tili o‘rganish va o‘rgatishga juda katta ahamiyat berilmoqda. Til o‘qitishda zamonaviy innovatsion texnologiyalardan, o‘yin metodlardan foydalanish yaxshi samara berishini bilamiz. Chet tillarini xususan, ingliz tilini o‘rgatishning bir nechta samarali usullari mavjud. Jumladan, dars jarayonida ingliz tilidagi video roliklar, dialoglar, kino yoki multfilmlarni ko‘rsatish va CD lardan foydalanish mumkin. Bu texnik vositalardan foydalanish o‘quvchilarning chet tili o‘rganish jarayonini qiziqarliroq va samaraliroq bo‘lishini ta‘minlaydi. Shu o‘rinda o‘yin metodi haqida chuqurroq fikr bildirmoqchiman. Ingliz tili fanini rivojlantirish uchun mamlakatimizda 1-sinfdan boshlab ingliz tili fani o‘tilmoqda. 1-4-sinflar uchun o‘yin shaklidagi kompyuter matereallardan foydalangan holatda dars o‘tilsa o‘quvchi uchun dars jarayoni qiziqarli va

tushunarli bo‘ladi. Inson ma‘naviy kamolotga odatda, eshitish, gapirish, ko‘rish va o‘qish orqali erishadi.

Chet tillarini o‘rgatishda ham 4 bosqich: eshitish (listening), gapirish(speaking), o‘qish(reading), yozish(writing) mahoratini oshirish kerak bo‘ladi. Bu mahoratni oshirishda esa o‘yin metodining o‘rni beqiyosdir. Quyi sinf o‘quvchilari ayniqsa o‘yin shaklidagi darslarga juda qiziqishadi va darsda o‘yinda qatnashish uchun faol bo‘lishga xarakat qilishadi. Shuni aytib o‘tish joizki, reja asosida o‘tilishi kerak bo‘lgan barcha mavzular o‘quvchilarga o‘rgatiladi, o‘yinlar esa bu jarayonni osonlashtiradi va qiziqarliroq qilishga yordam beradi. O‘tilgan mavzularni va lug‘atdagi so‘zlarni turli xil o‘yinlar va krossvordlar yordamida mustahkamlash o‘quvchilarda darga nisbatan qiziqish uyg‘otadi.

O‘yin metodlaridan xamma sinflarda foydalanish mumkin. O‘yin metodidan foydalanishda fan o‘qituvchisi o‘zi dars olib boradigan sinfdagi o‘quvchilarning yoshi va bilim darajasiga qarab o‘yin tanlashi maqsadga muvofiq bo‘ladi. O‘yin metodidan foydalanish natijasida o‘quvchilarning xotirasi mustahkamlanadi, ular chaqqon bo‘lishni, zukko bo‘lishni, tez fikrlashni, diqqatni jamlashni va jamoa bo‘lib ishlashni o‘rganishadi.

Masalan: Role-play - rolly o‘yin bir vaqtning o‘zida nutq, o‘yin va ta‘lim faoliyatini amalga oshiradi. O‘quvchilar turli xil rollarni ingliz tilida ijro etadilar. Rolli o‘yinning maqsadi o‘quvchilarning nutq ko‘nikmalarini shakllantirish va rivojlantirishdir. Rolli o‘yinlari shaxslararo munosabatlarga asoslanganligi sababli, u umumiy o‘rta ta‘limning milliy o‘quv dasturi loyihasida belgilangan talabga to‘g‘ri keladi, shu bilan birga o‘quvchilarda chet tilida o‘ylash va gapirishga qiziqish uyg‘otadi. Barcha sinflarda ingliz tilini o‘rgatishda o‘yinlardan foydalanish kerak, lekin o‘yin materiallari va topshiriqlari sinfdan sinfga farq qilishini hisobga olish zarur.

Barchaga ma‘lumki, grammatika bir necha sabablarga ko‘ra ingliz tilini o‘rganishda juda muhim rol o‘ynaydi. Grammatikasiz to‘g‘ri gapirishni, iboralar va jummalarni tuzishni o‘rganish mumkin emas, hatto havas qiladigan so‘z boyligingiz bo‘lsa ham. Ammo mohiyatiga ko‘ra, grammatika faqat qoidalar to‘plamidir va ularni o‘rganish ko‘pchilik uchun unchalik qiziq emas. Bu qiyin jarayonni osonlashtiradigan narsa-bu o‘yin metodlaridir. O‘qituvchining qo‘lida o‘quv jarayonini nafaqat oson, balki hayajonli va samaraliroq qiladigan ulkan kuch bor-bu o‘yinlar. O‘yinlar yordamida hatto eng murakkab va zerikarli grammatika qoidalarini ham o‘quvchilar zavq bilan o‘rganishi mumkin.

Agar o‘yinlar darsingizning ajralmas qismiga aylansa, o‘quvchilaringiz ingliz tilini o‘rganishda muvaffaqiyat qozonishadi. Kompyuterlashtirish ta‘limda birinchi o‘rinlardan biriga aylangan bizning asrimizda turli xil o‘yinlarlar yordamida o‘quvchilarda ingliz tilini o‘rganishga bo‘lgan qiziqishni kuchaytirish mumkin. Muhtaram prezidentimiz tashabbuslari bilan barcha maktablar kompyuterlashtirilishi belgilandi. Bu o‘qituvchi va o‘quvchilar uchun juda katta imkoniyatlar eshigini ochadi.

Bugungi kunda maktablarda interfaol o‘yinlar orqali dars o‘tish an‘anaga aylanib bormoqda. Ma‘lumki, darsning turli xil o‘yinlar asosida o‘tilishi o‘quvchilarning imkoniyatlarini namoyish etish, diqqatni jamlash, bilim va ko‘nikmalarini oshirish va kuchli bo‘lishlarini ta‘minlaydi. O‘yin texnologiyasidan foydalanishning asosini o‘quvchini

faollashtiruvchi va jadallashtiruvchi faoliyat tashkil etadi. Psixologlarning ta’kidlashlaricha, o‘yinli faoliyatning psixologik mexanizmlari shaxsning o‘zini namoyon qilish, hayotda barqaror o‘rnini topish, o‘zini o‘zi boshqarish, o‘z imkoniyatlarini amalga oshirishning fundamental ehtiyojlariga tayanadi. Har qanday o‘yin zamirida umumiy qabul qilingan ta’lim prinsiplari, taktikasi yotishi kerak.

Innovatsion yondashuvlarni ingliz tilini o‘qitishga integratsiyalashgan holda, o‘qituvchilar talabalarni yanada samaraliroq jalb qilishlari, turli xil o‘rganish uslublarini qondirishlari va oxir-oqibatda o‘rganishni yanada qiziqarli va foydali tajribaga aylantirishlari mumkin. Faqat doska va darsliklarga tayanadigan davrlar o‘tib ketdi. Ta’lim dasturlari va onlayn platformalar ingliz tilini o‘qitishni yaxshilashda muhim rol o‘ynaydi. Ushbu vositalar interaktiv va immersiv o‘rganish tajribasini taqdim etadi, bu esa o‘quvchilarga til ko‘nikmalarini qiziqarli va qiziqarli usullarda mashq qilish imkonini beradi. Ingliz tilida so‘zlashuvchi virtual dunyoga qadam qo‘yganingizni tasavvur qiling, u erda siz ona tilida so‘zlashuvchilar bilan suhbatlashish qobiliyatini mashq qilishingiz yoki so‘z boyligingizni yaxshilagan holda mashhur diqqatga sazovor joylarni o‘rganishingiz mumkin.

Til o‘rganish dunyoni o‘zgartira olmaydi deb kim aytdi? Ingliz tili ta’limida zamonaviy o‘qitish usullarini qo‘llash talabalarni nafaqat til ko‘nikmalari bilan qurollantiradi, balki globallashtirish dunyoda muvaffaqiyatga erishish uchun zarur bo‘lgan tanqidiy fikrlash, ijodkorlik va madaniy tushunchalarni ham tarbiyalaydi. Ushbu innovatsion yondashuvlarni doimiy ravishda rivojlantirish va moslashtirish orqali o‘qituvchilar o‘quvchilarga tilni o‘zlashtirish va muloqot qilishning murakkabliklarida ishonchli harakat qilish imkoniyatini berishi mumkin.

Hozirgi globallashtirish borayotgan dunyoda ingliz tilida muloqot qilish qobiliyati tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda. Shuning uchun o‘quvchilarning tilni o‘rganishning samarali usullari bilan jihozlanishi juda muhim. Ingliz tilini o‘qitishning zamonaviy usullaridan biri bu kommunikativ yondashuv. Bu usul faqat lug‘at va grammatika qoidalarini yodlab olishdan ko‘ra, real hayotda tildan foydalanishga qaratilgan. Talabalar mazmunli suhbatlar, munozaralar va muloqot qobiliyatlarini rivojlantiruvchi tadbirlarda qatnashishga da’vat etiladi. Yana bir zamonaviy usul - vazifaga asoslangan yondashuv. Ushbu yondashuv o‘quvchilarga tilni qo‘llash orqali bajarish uchun maxsus topshiriqlarni berishni o‘z ichiga oladi, masalan, xat yozish yoki taqdimot qilish. Bu topshiriqlarni bajarish orqali talabalar tildan amaliy va mazmunli foydalanishni mashq qiladilar. Texnologiya ingliz tilini o‘rgatish uslubini ham inqilob qildi. Onlayn manbalar, ilovalar va interaktiv dasturiy ta’minot dasturlari talabalarga tinglash, gapirish, o‘qish va yozish ko‘nikmalarini mashq qilish uchun qo‘shimcha imkoniyatlarni taqdim etishi mumkin. Ushbu vositalar ingliz tilini o‘rganishni yanada qiziqarli va interaktiv qilishi mumkin. Yana bir samarali zamonaviy yondashuv - bu haqiqiy materiallardan foydalanish.

O‘qituvchilar faqat darsliklarga tayanmasdan, o‘z darslariga gazeta, jurnal, reklama kabi hayotiy materiallarni kiritishlari mumkin. Bu talabalarga tilning kundalik hayotda qanday qo‘llanilishini ko‘rishga yordam beradi va ularni turli xil til uslublari va

kontekstlariga ochib beradi. Multimedia vositalaridan foydalanish ingliz tilini o‘qitishni ham yaxshilashi mumkin. Videolar, podkastlar va onlayn maqolalar talabalarga ingliz tilining turli aksentlari, dialektlari va madaniy jihatlari bilan tanishish imkonini beradi. Bu o‘quvchilarga tilni yanada to‘liqroq tushunishga yordam beradi. Zamonaviy til o‘qitishning muhim jihatlaridan biri differentsiatsiyadir.

O‘qituvchilar o‘quvchilarning turli xil o‘rganish uslublari va qobiliyatlariga ega ekanligini tan olishlari va darslarini barcha o‘quvchilarning ehtiyojlarini qondirish uchun moslashtirishlari kerak. Bu turli xil o‘qitish strategiyalarini o‘z ichiga olishi, kurashayotgan talabalarga qo‘shimcha yordam berish yoki ilg‘or o‘quvchilar uchun boyitish tadbirlarini taqdim etishni o‘z ichiga olishi mumkin. Ingliz tilini o‘qitishning yana bir samarali usuli hamkorlikda o‘rganishdir. Guruhlarda yoki juftlikda ishlash orqali talabalar o‘zlarining muloqot qobiliyatlarini mashq qilishlari, fikr almashishlari va bir-biridan o‘rganishlari mumkin. Bunday yondashuv talabalarga nutq va tinglash qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi, shuningdek, jamoada ishlash va hamkorlik tuyg‘usini rivojlantirishga yordam beradi.

Innovatsion usullar, texnologiya va hamkorlikda o‘rganish imkoniyatlarini o‘z ichiga olgan holda, o‘qituvchilar talabalarga ingliz tilida samarali va ishonchli muloqot qilish uchun zarur bo‘lgan til ko‘nikmalarini rivojlantirishga yordam berishi mumkin. Maktablarda ingliz tilini o‘qitishda zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish yaxshi samara beradi. Ta‘lim texnologiyalari, bu talim jarayonida zamonaviy axborot texnologiyalaridan unumli foydalanishdir. Shuningdek, ta‘lim jarayoniga zamonaviy innovatsion texnologiyalarni olib kirish orqali talim sifatini oshirish nazarda tutiladi.

Shunchaki, metodlarni mavzuga moslagan holda tashkil qilish o‘qituvchining epcchilligiga, tajribasiga va qaysi holda qanday metodlarni qollashiga bog‘liq. “Rolli o‘yin”, “Fikrlar hujumi”, “BBB”, “Yumaloqlangan qor” kabi texnologiyalarni dars jarayonida qo‘llash samarali qolaversa yaxshi natija beradi. Kompyuter, telefonlardagi til o‘rgatuvchi programmalar ham boshlang‘ich va o‘rta bosqichda til o‘rgatishga yaxshi yordam beradi. Talk (English speaking practice), Daily English, Learn English (English master), How to speak real English kabilarni misol qilsak bo‘ladi.

Bu programmalar shunday tuzilganki, ularda reading(o‘qish), listening(eshitish) test bo‘limlarining barchasi o‘rin olgan. O‘rganilgan yangi so‘zlarni telefon diktafoniga yozdirib bo‘sh vaqtlarda eshitish takorlash uchun yana bir yaxshi usul. Bundan tashqari ingliz tilidagi subtitrlil filmlarni, multfilmlarni ko‘proq ko‘rsatish ham til o‘rgatishda samarali usullardan hisoblanadi. Bunday metodikalardan tashqari multfilmlar ham bolalar uchun ingliz tilinio‘rganishda eng yaxshi yordamchi hisoblanadi. Bolalar multfilmlarni yaxshi ko‘radilarva ularni ketma-ket tomosha qilish ularga pozitiv kayfiyat bag‘ishlaydi. Shuning uchuningliz tilidagi multfilmlar bir vaqtning o‘zida bolalarning pozitivkommunikativsifatlarini shakllantirish bilan birga chet tilini o‘rgatishning ko‘plab muammolarini halqilishga yordam beradi. Ingiliz tilini o‘rganish “Shexter” usuli“nazariydan amaliyotga” klassik modelga emas,balki teskari, tabiiyroq idrok tizimigaasoslanadi. Bunda bolalarga ona tilimizni o‘rgatishimiz juda qulay. Yosh bolalarqanday gapirishni bilmaydilar.

Tarbiyachilar tomonidan kerakli jumlar va nutqqismlarini qurish qoidalarini tushuntirilib, didaktik o‘yinlar orqali ingliz tilin zamonaviy usullarda o‘rgatiladi. Ingliz tilining ushbu texnikasi uch bosqichdan iborat: birinchisida so‘zlar va iboralar, ikkinchisi va uchinchi bosqichda grammatik va sintaktik tuzilmalaridan foydalanish samaradorligi pedagog va psixologlar nuqtainazaridan eng muvaffaqiyatlilardan biri hisoblanadi. Bu usulning boshidanoq bolalar bilan ingliz tilida ishlashning ma‘lum bir uslubini rivojlantirish, muloqotning engodatiy holatlariga mos keladigan so‘zlardan foydalanish kerak. Bunday so‘zlar (salomlashish, xayrlashish, qisqa mashqlar, ingliz tilida qabul qilingan xushmuomalalik formulalaridan foydalanish) bolalarga chet tili aloqasini o‘rnatishga imkon beradi, ingliz tiliga o‘tishni osonlashtiradi, bolalarga dars boshlanganligini, endidarsning ma‘lum bir bosqichi o‘tishini ko‘rsatadi.

Xulosa qiladigan bo‘lsak, har bitta ta‘lim jarayoni o‘zining zamonaviy texnologiyalarga boyligi va yangicha yondashuvlari bilan o‘z sifat darajasini ko‘taradi. Bugungi kun farzandi texnologiyalar asrida yashamoqda. Mana shu sababli ham, ularni oson hayratlantirish va qiziqtirish mushkul ish. Shu bois, yosh avlodni kelajak uchun munosib tarbiyalashda astoydil harakat qilmog‘imiz lozim. Buning uchun, tinmay izlanish, harakatda bo‘lish va zamon bilan hamnafas malaka oshirib borish zarur. O‘qish, izlanish, ijodkorlik, tinimsiz harakatda bo‘lish buyuk inson bo‘lib yetishish uchun zamin hozirlaydi. Mana shunday mashaqqatli yo‘lda har birimizni so‘nmas iroda va shijoat aslo takr etmasin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Rachael Field, James Duffy, Anna Huggins Lawyering and positive professional identities Chatswood, N.S.W. : LexisNexis Butterworths, 2020.
2. Hasonboyev J., To‘raqulov X. va boshqalar. Pedagogika fanidan izohli lug‘at. – T.: Fan va texnologiyalar, 2009.
3. Jumayeva, M. B., & Shukhratovna, M. M. (2022). Effective methods of learning English grammar. Science and innovation, 1(Special Issue 2), 608-611.
4. Spear, G. E., and Mocker, D. W. The Organizing Circumstance: Environmental Determinants in Self-Directed Learning. — Kansas City, MO: University of Missouri-Kansas City, Center for Resource Development in Adult Education, 1982.
5. Jumayeva, M., & Turdiyeva, U. (2022). The Importance Of Pedagogical Technologies In Learning English. Science and innovation, 1(B8), 1710-1714.
6. Протасова Н.А. Профессионально-направленная система подготовки будущих юристов: На примере обучения английскому языку: дис. ... кандидата педагогических наук. — Саратов, 2002.
7. Jumayeva, M., & Rashidova, M. (2022). The role of using game technology in the educational process. Science and innovation, 1(B8), 1448-1452.
8. Golish L.V., Fayzullayeva D.M. Pedagogik texnologiyalarni loyihalashtirish va rejalashtirish. – T.: TDIU, 2014.

9. Jumayeva, M. B. (2022). Oliy ta’limda innovatsion usul va vositalar. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2 (Special Issue 20), 214-226. doi: 10.24412 (Vol. 226). 2181-1784-2022-20-214.
10. Kamiljanovna, Z. D., O'G'Li, A. S. J., & Jumayeva, M. B. (2022). The Analysis Of Higher Order Thinking Skills. *Science and innovation*, 1(Special Issue 2), 672-676.
11. Jumayeva, M. B. (2021). Interactive Methods Used In.
12. Abdisheribov, S., Yo'ldosheva, M., & Jumayeva, M. (2022). Implementing creative writing in English language teaching classrooms. *Science and innovation*, 1(B8), 1343-1347.
13. Jumayeva, M., & Qarshiyeva, M. (2022). The Role of Interactive Learning Technologies in the EFL classes. *Science and innovation*, 1(B8), 1273-1277.
14. Umidjon, G., & Mukarrama, J. (2022). Used in lesson processes efficiency of interactive methods. *Ta'lim va rivojlanish tahlili onlayn ilmiy jurnali*, 161-162.
15. Jumayeva, M. (2022). Islom ma’rifatining ta’lim-tarbiya sivilizatsiyasiga ta’siri. *Eurasian Journal of Social Sciences, Philosophy and Culture*, 2 (8), 41–44. извлечено от <https://in-academy.uz/index.php/ejsspc/article/view/3419>.
16. Mukarrama, J., Jasurbek, A., & Kamoliddin, S. (2022). Teaching listening skills in English. *Academicia Globe: Inderscience Research*, 3 (06), 252-255.
17. Jumayeva, M. (2022). Uyg'onish davri allomalarining pedagogika va ta'limtarbiyaga o'zgacha yondashuv asosidagi qarashlari tahlili. *Science and innovation*, 1(B5), 26-29.
18. Jumayeva, M., & Mahmudova, M. (2022). Ingliz tilida talaffuzni shakllantirish tamoyillari. *Science and innovation*, 1(B5), 263-265.